

DISCLAIMER

Onafhankelijke informatie is niet gratis. Het NTvG investeert veel geld om het hoge niveau van haar artikelen te waarborgen, door een proces van peer-review en redactievoering. Het NTvG kan alleen bestaan als er voldoende betaalde abonnementen zijn. Het is niet de bedoeling dat onze artikelen worden verspreid zonder betaling. Wij rekenen op uw medewerking.

‘Artsen hebben nooit voor de rol van God geopteerd’

Predikant Abeltje Hoogenkamp over het belang van zingeving in de zorg

Rosie Sikkel

Artsen hebben zelden tijd voor diepe gesprekken met patiënten. Maar die kunnen hun leed geregeld ook niet elders kwijt. Abeltje Hoogenkamp over de meerwaarde van geestelijke verzorgers: ‘Mensen vinden het fijn hun hart te luchten bij iemand van wie ze niet houden.’

Dood en lijden zijn inherent aan het leven. Maar we zijn er steeds minder goed op voorbereid, constateert predikant Abeltje Hoogenkamp. Als eerstelijns geestelijk verzorger ondersteunt ze ouders met ernstig zieke kinderen en begeleidt ze patiënten tijdens hun ziekbed en in de laatste levensfase. Daarbij ziet ze dat we niet alleen tekortschieten in de zorg voor onszelf, maar ook in die voor de ander. ‘We hebben met elkaar besloten dat we eigenaar zijn van ons eigen succes; ongeluk is falen. Maar wie zorgt er voor ons als het leven ons te grazen neemt?’

Die gebrekkige solidariteit maakt mensen hulpeloos, signaleert Hoogenkamp. Ze ziet dat de afnemende rol van religie in onze maatschappij daarbij ook een rol speelt. Geloofsgemeenschappen werden als beklemmend ervaren, maar er zijn weinig nieuwe vormen van verbinding voor in de plaats gekomen. En dus zoeken mensen elders autoriteit en vastigheid. ‘De vacature van God is open komen te staan. En dan is daar de arts met de witte jas als liturgisch gewaad.’

Patiënten zien een soort God in artsen?

‘Ongemakkelijk hè? Artsen hebben ook nooit voor die rol geopteerd. We hebben als maatschappij met elkaar God afgeschaft, maar wie gaat ons nu vertellen of we behouden zijn of verdoemd? Wie gaat onze problemen oplossen en wie geeft ons onsterfelijkheid? Met dat soort vragen richten mensen zich nu tot de gezondheidszorg. In zekere zin zoeken ze de ideale ouder die hen redt, beter maakt, gelukkig maakt.’

Is dat realistisch?

‘Je kunt die zorgvraag niet alleen bij zorgverleners leggen. Maar het probleem is dat we als maatschappij de afgelopen decennia verleerd zijn om voor elkaar te zorgen. Je moet vooral voor jezelf kiezen in het leven, doen wat je zélf leuk vindt. We weten veel van wat gaaf is en geweldig en begeerlijk. Maar hoe gaan we om met de stekeligheden van het leven? Met hardheid, oneerlijkheid, rauwheid? Dat kunnen we niet meer. We mogen alleen nog maar “keihard genieten”. Je kunt niet meer gewoon een weekje op vakantie gaan. Nee, “genieten hè?!” Het is gewoon een bevel. Maar dat botst zo langzamerhand behoorlijk met hoe het leven echt is en dat roept veel eenzaamheid op. En daarvoor is geen adres. Mensen kunnen zich tot niemand richten, dus richten zij zich tot artsen.’

Hoe moeten die daarmee omgaan?

‘Artsen hebben een beroep gekozen waarin ze aan de praat maken wat stuk is. De kern van jullie beroep is wat mij betreft vrij technisch; zorg dat een kind veilig in de wieg komt, zorg dat een tumor kleiner wordt, haal die ontstoken blindedarm eruit. Jullie hebben de tijd niet om tot in de diepte te bespreken hoe het echt met mensen gaat. Dat is volkomen begrijpelijk. Maar het is wel belangrijk om te signaleren wanneer er aanvullende hulp nodig is en op tijd door te verwijzen naar een geestelijk verzorger, een rouw- en verliesbegeleider of zielzorger.’

In welke situaties is zo’n doorverwijzing nuttig?

‘De casuïstiek die ik te zien krijg, is heel gevarieerd. Het ligt misschien voor de hand om ons te consulteren bij ernstig ziekzijn of bij groot verlies, maar ook ogenschijnlijk klein leed kan een diepere laag hebben. Toen ik nog in het ziekenhuis werkte, werd ik een keer bij een patiënt gevraagd die in paniek was na een eenvoudige knieoperatie. Toen ik met hem sprak, bleek dat hij als kind in een jappenkamp had gezeten. Dit was de eerste keer dat hij weer een serieuze pijnprikkel voelde, machteloos op zijn rug liggend. Wat voor zorgverleners routine is, kan voor patiënten heel ingrijpend zijn. Wees daar bewust van de volgende keer dat je een uitstrijkje neemt bij een patiënt in de beenbeugels, of als je een simpele operatie uitvoert.’

Wat kun jij patiënten in zulke situaties bieden?

‘Aandacht en geduld. Ik heb de tijd om bij een patiënt te zitten en samen te exploreren hoe iemands leven is verlopen. Zonder te medicaliseren, zonder diagnostiek, zonder behandelplan. Gewoon, een laagdrempelig, vertrouwelijk gesprek. Het is misschien ook makkelijker om bij geestelijk verzorgers openhartiger te zijn, juist doordat wij meer op afstand staan. Patiënten vertellen ons wat ze bij hun geliefden niet kwijt kunnen. Het is fijn om je hart te kunnen luchten bij iemand van wie je niet houdt. Want hoe zeg je tegen geliefden dat je dood wilt? Dat je het niet meer trekt?’

Helpt jouw religieuze achtergrond bij deze gesprekken?

‘Je moet geestelijke verzorging niet vastleggen in religie, want het is veel breder dan dat. Het gaat om zielzorg en zingeving. Geestelijke verzorging heeft raakvlakken met religieuze systemen doordat het gaat over vragen als “wat is het goede leven?” en “wat is de moeite waard?” Maar het antwoord kan ook een filosofische inslag hebben, een esthetische of een antroposofische. Tegenwoordig sluit een religieuze benadering regelmatig niet aan bij de achtergrond van patiënten. Soms maakt religie juist hartstikke bang en ongelukkig.’

In welke zin verandert jullie vak daarmee?

‘We moeten het opnieuw uitvinden. Vroeger ging je als katholiek naar een katholiek ziekenhuis met een katholieke priester die langs de bedden ging en dat was dat. Inmiddels is de maatschappij zodanig heterogeen dat we niet voor iedere geloofsovertuiging een aparte geestelijk verzorger kunnen optuigen. Uiteindelijk ben ik ook gewoon een door publieke gelden betaalde professional, met de opdracht iets aan zingeving te doen. We moeten op zoek naar datgene wat ons bindt op menselijk niveau. Als ik die verbinding kan vinden in religie, dan doe ik dat. Zo niet, dan gaan we op zoek naar andere krachtbronnen.’

Hoe vinden we als maatschappij de verbinding weer terug, nu die niet meer als vanzelfsprekend uit religieuze hoek komt?

‘Mij zul je niet horen zeggen dat religie alleen maar goed is hè? Religie geeft een *sense of belonging* en richting: hoe ga je met elkaar om? Hoe zorg je voor elkaar? Maar daarin zit direct ook beknelling. Dus sommigen hebben misschien wel heel goede redenen gehad om die vorm van verbinding te verlaten. Tegelijkertijd hebben we geen nieuwe vormen van *belonging* opgetuigd. We leven boven op elkaar gestapeld in appartementen, maar we kennen elkaar niet.

We hebben geleerd ons te verstoppen en ons te schamen als we gebroken zijn, als het leven ons te grazen neemt, als het leeg is. Als gevolg daarvan is niemand meer geoefend in het gesprek daarover. Waarom beginnen we niet gewoon op de basisschool met een vak: wat doe je als iemand verdrietig is? Wat is doodgaan? Wat is rouw?

Die kennis moeten we ons weer eigen maken. In een ideale wereld zouden we allemaal een beetje zielzorger zijn. Want elke ziel heeft af en toe zorg en zachtheid nodig. Hoe knap we ook zijn en hoe veel we ook kunnen: dood, ziekte, lijden en gebrokenheid zijn niet uit ons leven verdwenen. We zijn alleen beter geworden in verhullen, in *keeping up appearances*.’

– Online artikel en reageren op ntvg.nl/C5621

– R. Sikkel, MSc, nieuwsredacteur, Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, Amsterdam.

– Contact: Rosie Sikkel (r.sikkel@ntvg.nl)

Citeer als: Ned Tijdschr Geneeskd. 2023;168:C5621

CV Abeltje Hoogenkamp (1969)

1991-1993: Propedeuse rechten Universiteit van Amsterdam / 1993-2005: Doctoraal theologie Universiteit van Amsterdam / 2000-2005: Predikantsopleiding Protestantse Theologische Universiteit / 2003-2004: Geestelijk verzorger bij HagaZiekenhuis Den Haag / 2006-2013: Geestelijk verzorger bij Sint Lucas Andreas Ziekenhuis (OLVG West) / 2007-2013: Bedenker kerkvernieuwingsproject ‘[De Preek van de Leek](#)’ / 2008-2013: Stadspredikant Amsterdam. 2008: Boek *Symbolen worden tot cimbalen: De honderd mooiste gedichten over geloof en inspiratie*. 2015: Oprichting [Stichting Spiegelbijeekkomsten](#) / 2008-heden: Gesprekleider spiegelbijeekkomsten zorg & rechtspraak / 2020-2023: Geestelijk verzorger ouderenzorg / 2020-heden: Geestelijk verzorger / 2021-heden: Geestelijk verzorger [Questio Centrum voor Levensvragen](#) / 2006-heden: Predikant Protestantse Kerk in Nederland.